

یک شعر پهلوی

ترجمه بقلم آقای دکتر عبدالله فریار

-۲-

در سرود فارسی میانه مانوی که در Trans. Phil. Soc. سال ۱۹۴۴ مورد بحث واقع شده حد وسط تعداد هجاها ۱۲ است ولی متنوع آن ۳ میباشد، یعنی حد اکثر ۱۵ و حد اقل ۹ هجا دارد. بنابراین در ساختمان اشعاری که باید مورد تفحص قرار گیرد اختلاف دقیق وجود دارد. در قطعه که توسط Schaefer در Studien چاپ شده (سرود الفبائی) حد وسط تعداد هجاها ۱۱ و متنوع آن ۲ است.

[^۴]	<i>wād anōšag "xašbōy"</i>	$x + 6$
<i>parwarzēd au bagān</i>		<i>ad zamīg ud draxtān.</i>	$6 + 6 = 12$
<i>čašmag rōšnīn</i>		<i>dālūgān āfrīdagān.</i>	$4 + 7 = 11$
<i>kōfān nīsāg</i>		<i>wyāwarāg ud bagcihr.</i>	$4 + 6 = 10$
<i>radnīn ārām</i>		<i>əsparhmāwend^۵ wyāg.</i>	$4 + 5 = 9$
<i>šahrān anāsāg</i>		<i>mān mān ud gāh gāh.</i>	$5 + 5 = 10$
<i>Tau sažēd argāwīst</i>		<i>šahrdārān masišt</i>	$6 + 5 = 11$
<i>namāž ud əstāwišn</i>		<i>au Mār-Mānī "xašnām."</i>	$6 + 6 = 12$
<i>āfrīd āfrīd</i>		<i>pad nawāg^۶ rōž wuzarg</i>	$4 + 6 = 10$
<i>au Mār-Zaqō amōžag</i>		<i>ad hamag ram^۷ rōšnīn.</i>	$7 + 6 = 13$
		Average	$5.1 + 5.8 = 10.9$

ابیات ذیل این قاعده را تأیید میکند، در اینجا حد وسط تعداد هجاها ۹/۵ و متنوع آنها ۲/۵ است (حد اکثر ۱۲ و حد اقل ۷) و متعلق یکی از سرودهای الفبائی اشکانی است که بندب تازوت آن بطور کامل باقیمانده است. هر بند دارای دو بیت است، تقسیمات جزء تر آن در اصل نسخه نشان داده نشده است ولی در این مورد تردیدی نمی توان داشت. قسمتی که در زیر نقل میشود تاکنون چاپ نشده است:

			Whole stropho.	
1	<i>Brādarān amwastān</i> <i>wižīdagān wēxtagān</i> ¹	<i>ud wahigarān</i> <i>ud āzād puhrān</i>	6 + 5 = 11 7 + 5 = 12	23
2	<i>Gyānān rōšnān</i> <i>frāhīft āstūnān</i>	<i>wižīdagīft argāw</i> <i>ud bām fraزندān</i>	4 + 6 = 10 5 + 5 = 10	20
3	<i>Dārēd abrang</i> <i>ku bawēd āspurr</i>	<i>pad bag abdēs</i> <i>kalān abēnang</i>	4 + 4 = 8 5 + 5 = 10	18
4	<i>Harwīn handām</i> <i>pad āstāwišn</i>	<i>padrūst dārēd</i> <i>ō anjāman rāmišn</i>	4 + 4 = 8 4 + 6 = 10	18
5	<i>Wēxt ud wižīd hēd</i> <i>ēw až hazārūn</i>	<i>až madyān wasān</i> <i>ud dō až bēwarān</i>	5 + 5 = 10 5 + 6 = 11	21
6	<i>Zādag hēd</i> <i>ud noxzādān</i>	<i>čē žirīft abarēn</i> <i>čē rōž āspurrīg</i>	3 + 6 = 9 4 + 5 = 9	18
7	<i>Tābēd rōšnīft</i> <i>dahēd bāwag</i>	<i>frāhīft anōšag</i> <i>au warzīgār "xēbē</i>	4 + 5 = 9 4 + 6 = 10	19
8	<i>Yudēd pad abrang</i> <i>rōž āfrīdag</i>	<i>pad im dōsambat</i> <i>čē abē-āstārīft</i>	5 + 5 = 10 4 + 6 = 10	20
9	<i>Kiē kiē až āsmāh</i> <i>padwahēd wandēd</i>	<i>pad "xāstwānīft</i> <i>ud āfrīnēd</i>	5 + 4 = 9 5 + 4 = 9	18
10	<i>Lāb ud nīmastīg</i> ² <i>hirzēd āstār</i>	<i>barēd ēwbidān</i> <i>andāsēd gowīndag</i>	5 + 5 = 10 4 + 6 = 10	20
11	<i>Mēhmān rōšn</i> <i>pad rāmišn</i>	<i>mardōhm paštag</i> <i>au angūn žāmēd</i>	3 + 4 = 7 3 + 5 = 8	15
12	<i>Nīwarēd</i> ⁴ <i>āskīft</i> <i>ud andēsēd</i>	<i>pad trixt ēaxsābed</i> <i>pad žāfr žirīft</i>	5 + 5 = 10 4 + 4 = 8	18
Average			4.5 + 5 = 9.5	19

اینک بمسئله غامض قافیه در شعر پهلوى بپردازیم . بیدرنك میتوان گفت که در کلیه مطالبی که از فارسی میانه باختری بعنوان شعر شناخته شده حتی يك قافیه بمعنی حقیقی آن وجود ندارد . البته قوافی تصادفی و کلمات هم صدا دیده میشود ولی اصول قافیه و کوشش عمدی برای داشتن قافیه از قرار معلوم مورد توجه نبوده است و این مطلب از قطعاً تیکه از پهلوى و فارسی اشکانی نقل شده بخوبی ثابت میشود . چون جواب این مسئله از نظر تاریخ ادبیات فارسی دارای اهمیت است باید دقت کرد که کلمه قافیه فقط در مواردی بکار برده شده که مخصوصاً برای زینت شعر از آن استفاده شده است .

معهدا حتی محتاطترین اشخاص وجود قافیه را در یکی از اشعار پهلوی که تا کنون مورد توجه واقع نشده انکار نتوانند کرد و آن عبارتست از قسمتی از متن اندرز در متون پهلوی جاماسب اسانا که شاهنامه پهلوی خوانده میشود و سایر کتب شعر پهلوی بآن تعلق دارد. این قطعه از نظر بیان شاعرانه عجیب آن شایان دقت است. متن موجود بصورت اصلی باقی نمانده و کلماتی از آن افتاده و بعضی از ابیات آن کم شده ولی معهدا تردیدی نیست که این قطعه منظومه بسیار خوبی بوده است. قافیه آن مانند قصیده در سراسر شعر یکی است و در مطلع مصرع اول و دوم نیز قافیه دارد. بنظر میرسد که علاوه بر مطلع هر دو بیت تشکیل یک بند میداده و بیت اول هر بند با (اندر گهان) ختم میشده است. در متنی که در زیر چاپ میشود بعضی اشکالات و مجهولات وجود دارد:

0	<i>Dārom andarz-ē az dānāgān</i>	<i>az guft-ī pēšēnīgān</i>
1	<i>Ō šmāh bē wizārom</i>	<i>pad rāstāh andar gēhān</i>
	<i>agar [ēn az man] padīrēd</i>	<i>bavēd sūd-ī dō-gēhān</i>
2	<i>Pad gētī vistāx^o ma bēd</i>	<i>was-ārzōg andar gēhān</i>
	<i>čē gētī pad kas bē nē hišt-hēnd</i>	<i>nē kūšk ud [nē] xān-u-mān</i>
3	[one line missing ?]	
	<i>šādīh-ī pad dil čē zandēd</i>	<i>ud čē nāzēd gētiyān</i>
4	<i>Čand mardomān dīd-hom</i>	<i>was[-ārzōg ?] andar gēhān</i>
	<i>Čand x^o adāyān³ dīd-hom</i>	<i>mih-sardārīh abar mardomān</i>
5	<i>Awēšān mih wēš-mēnīdār</i>	<i>bē raft-hēnd andar gēhān⁴</i>
	<i>awēšān abērāh⁵ sūd-hēnd</i>	<i>abāg dard bē raft-hēnd asāmān⁶</i>
6	<i>Harw kē čūn ēn dīd—čē rāy</i>	<i>ka wastār andar gēhān</i>
	<i>ka nē dārēd gētī pad spanj⁷</i>	<i>ud [nē] tan pad āsān</i>

این شعر چند مسئله مهم را پیش میآورد که باید بعداً مورد مطالعه و بحث واقع شود. آیا این منظومه قدیمی است یا تقلیدی است از نمونه‌های فارسی؟ آیا میتوان تاریخ آنرا معین کرد؟ مطالبی که در آن بیان شده از قبیل بی‌اعتمادی بدنیا متناسب با همه ادوار ادبیات فارسی و فارسی میانه است. اگر بجای کلمات فارسی میانه که اصوات سنگین دارد فارسی جدیدتر گذاشته شود قوافی آن بمراتب بهتر میشود.